

ПОЛІТОЛОГІЯ

УДК 328.185:321.64(574+575.2+575.3)

Кушнар'єв І. В.,

кандидат юридичних наук,

докторант відділу правових проблем політології

Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України,

(Київ, Україна), E-mail: polit@ln.ua

ПОЛІТИЧНА КОРУПЦІЯ В УМОВАХ НЕОАВТОРИТАРИЗМУ ДЕРЖАВ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ (ПРИКЛАД КАЗАХСТАНУ, КИРГИЗСТАНУ ТА ТАДЖИКИСТАНУ)

***Анотація.** Стаття розкриває вплив новітніх недемократичних режимів (неоавторитарних) на інтенсивність корупційних практик у політиці. Прояви політичної корупції досліджено на прикладі трьох центрально-азійських держав – Казахстану, Киргизстану, Таджикистану.*

***Ключові слова:** політична корупція, неоавторитаризм, Центральна Азія, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан.*

Тенденцією сьогодення є поява недемократичних режимів нового типу – неоавторитарних, яких характеризує «динамічний взаємозв'язок примусу та корупції», які характеризує «корупційне захоплення влади» [21, с. 108]. Такі режими виникли у державах, які маючи тоталітарний (авторитарний) спадок, не еволюціонували до демократії (як це очікувалося у межах демократичного транзиту). Натомість ними було сконструйовано особливу систему методів здійснення влади – не жорстко авторитарну, і водночас не уповні демократичну.

До держав із неоавторитарними режимами дослідники [21] відносять зокрема й суверенні держави колишнього СРСР регіону Центральної Азії (Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Узбекистан, Туркменістан; див. табл. 1). На їх прикладі ми розкриємо, як тип політичного режиму впливає на рівень політичної корупції; чи вдається таким державам зменшити прояви цих протиправних дій, або ж антикорупційні стратегії, декларації залишаються популістським інструментарієм.

Таблиця 1. Типи політичних режимів у державах Центральної Азії¹

Держава	Тип режиму
Казахстан	<i>персоналістський</i> тип (президент Н. Назарбаєв із 1991 р.)
Киргизстан	<i>корпоративний</i> тип (родові клани)
Таджикистан	<i>персоналістський</i> тип (президент Е. Рахмон із 1994 р.)
Узбекистан	<i>персоналістський</i> тип (президент І. Карімов 1990–2016 рр.)
Туркменістан	<i>персоналістський</i> тип (президент С. Ніязов 1990–2006 рр.; Г. Бердимухаммедов (політичний спадкоємець) із 2007 р.)

Центральна Азія як регіон характеризується високим рівнем корупції [5]. Усі види корупції – побутової, бюрократичної, політичної та ін. – мають не лише високі, а й практично незмінні показники. Це добре ілюструють щорічні заміри індексу сприйняття корупції, які проводить Transparency International (див. табл. 2).

¹ Укладено на основі підходу, запропонованого Ю. Нісевичем [21, с. 116].

Таблиця 2. Індекс сприйняття корупції у державах Центральної Азії²

Держава	2016	2015	2014	2013	2012
Казахстан	29	28	29	26	28
Киргизстан	28	28	27	24	24
Таджикистан	25	26	23	22	22
Узбекистан	21	19	18	17	17
Туркменістан	22	18	17	17	17

На прикладі трьох держав із групи названих (Таджикистан, Киргизстан, Казахстан) проаналізуємо причини, форми політичної корупції, а також оцінимо ефективність національних антикорупційних стратегій. Найперше можна констатувати наявність певних відмінностей між політичною корупцією в розвинених європейських державах і центрально-азійських. В останніх політична корупція має системний характер, глибоко проникає не лише в середовище державного апарату, але й у правове, інституційне та культурне оточення [17]. «Замість прийняття підтриманих Заходом демократичних ідеалів і ринкових механізмів як пріоритетних шляхів досягнення економічного зростання та політичної стабільності, Центральна Азія зіткнулася з тим, що її розвиток обмежується владою, накопиченою авторитарними режимами, олігархами та кримінальними мережами» [17].

Таджикистан. У межах регіону виділимо Таджикистан як одну з найкорумпованіших держав, і водночас найбіднішу, потенційно геополітично найнебезпечнішу. За висновком Transparency International, корупція у Таджикистані є настільки розповсюдженою, що набула глибокого, систематичного характеру [36]. Політики цієї країни в дусі кращих популістичних традицій декларують політичну волю до антикорупційної боротьби, але ці заяви не підкріплюються конкретними діями. За показником останнього (2016) Індексу сприйняття корупції Таджикистан займає 151-е місце серед досліджуваних держав); безумовно, це аутсайдерські позиції. Політична та інші форми корупції в Таджикистані сьогодні стали реальною загрозою функціонування державності.

Про те, що політична та інші форми корупції у Таджикистані перетворилися у систему, вперше було заявлено ще у 2005 році у спеціальному дослідженні Центру стратегічних досліджень при Президенті Республіки Таджикистан. У двох наступних дослідженнях Центру було констатовано набрання корупцією обертів, а основною причиною визначено слабкість громадянського суспільства, відсутність громадського контролю та підзвітності політиків [8]. Міжнародні правозахисники навіть констатують «наступ держави на інституції громадянського суспільства», перебування демократії та верховенства права «під загрозою» [35]. Активісти нових таджикських продемократичних інтернет-рухів у своїй більшості проживають за межами батьківщини або ж функціонують під псевдонімами. Фактично, елементи демократії інсталюються лише декларативно, а усі ключові рішення в авторитарному дусі узалежені від глави держави.

Ще у 2008 році у Стабульському плані з боротьби з корупцією уряду Таджикистану було рекомендовано налагодити зв'язок із громадянським суспільством і забезпечити відкритий діалог із громадськістю [5]. Незважаючи на те, що Таджикистан ратифікував Конвенцію ООН проти корупції, громадяни не мають можливості дізнатися про доходи та майно політиків. Окрім того, в Таджикистані дуже незначний відсоток користувачів альтернативними до державних медіа, зокрема нових медіа. Причиною є низький відсоток інтернет-користувачів: за даними Міжнародного союзу електров'язку лише 19 % громадян певною мірою користуються Інтернетом [25]; лише 9 % мають доступ до Мережі вдома [12]. Окрім

² Використані дані щорічних звітів Transparency International. URL: <https://ti-ukraine.org/>

цього, таджикський уряд і спецслужби мають практично необмежені можливості контролю за усіма видами зв'язку в країні.

У центрально-азійському регіоні зберігаються сильні традиції та культурні зв'язки; навіть фінанси мають менше значення порівняно з дотриманням звичаїв. У таких умовах політична корупція присутня у формі непотизму, кумівства. Це відображає традиційні цінності, притаманні таджикському суспільству. Натомість традиції плюралістичної політичної культури відсутні. Дослідниця Е. Науразова серед основних проблем, пов'язаних із політичною корупцією у Таджикистані, називає «відсутність доступу до інформації для громадян, недотримання законодавства, недієвість механізмів контролю та покарання, відсутність контролю за фінансуванням політичних партій, використання адміністративного ресурсу та встановлення адміністративних бар'єрів, контроль політичних партій за засобами масової інформації і т. д.» [20].

Корупція традиційно сильна за ситуації, коли у бідній країні держава наділила себе обширними повноваженнями. На думку таджикського експерта А. Масто-ва, причинами політичної корупції у Таджикистані є «відсутність політичної кокуренції, вільних виборів, незалежних судів і ЗМІ, а також відсутність бюджетної прозорості та роздутий до неймовірних розмірів державний апарат» [8].

Найперше політична корупція у Таджикистані проявляється у площині фінансування політичних партій. Закон «Про політичні партії» прийнятий ще у 1998 році й у нього не вносилися зміни. Дослідники проблематики фінансування політичних партій Таджикистану наголошують на складності питання через закритість такої інформації; партії та партійці усіляко уникають цієї теми – коментарі зводяться лише до акцентування важливості членських внесків [18, с. 49]. Водночас п. 3 ст. 7. Конвенції ООН проти корупції (2004) зобов'язує держави, які ратифікували її, уживати відповідні заходи з посилення транспарентності фінансування кандидатур на виборні посади і, де це прийнятно, фінансування політичних партій [14]. Міжнародні інституції неодноразово звертали увагу влади Таджикистану на потребу модернізації системи фінансування партій, позаяк це є передумовою їх незалежності від надмірного впливу спонсорів. Але «на сьогодні в Таджикистані відсутній системний чи послідовний підхід до законодавства про фінансування політичної діяльності та виборчих кампаній» [18, с. 50].

Отже, прямого державного фінансування партій у Таджикистані немає. Є лише опосередковане, яке уможливорює отримання партіями та їх кандидатами на виборні посади можливості набуття певних послуг за зниженими цінами чи безоплатно [37]. Опосередковане фінансування в Таджикистані передбачає рівний доступ до державних медіа та створення рівних можливостей для партій при проведенні виборчої кампанії. Ст. 15 Закону «Про політичні партії» окреслює межі державної підтримки партій: 1) забезпечення рівного доступу до державних ЗМІ; 2) забезпечення рівності можливостей для проведення виборчої кампанії [10]. Відсутність прямого державного фінансування партій змушує їх шукати альтернативні джерела фінансування і, зазвичай, потрапляти у залежність від спонсорів. Так, відповідно до ст. 13 Закону «Про політичні партії» партії мають право «приймати матеріальну допомогу у вигляді майна та фінансових засобів від фізичних осіб, підприємств і організацій, громадських об'єднань, фондів та інших юридичних недержавних осіб» [10].

Зауважимо, що сучасні світові демократичні тенденції свідчать про тенденцію до запровадження державної підтримки політичних партій. Натомість у Таджикистані партії мають доступ тільки до державного банківського рахунку, який створюється на період виборчої кампанії, і за цим рахунком ведеться постійне спостереження. Така система пожертв у результаті не працює, позаяк громадяни не хочуть розголошувати свої особисті партійні преференції. До того ж пожертви можуть зумовити негативні наслідки для самих жертводавців (тих, які підтримали опозиційні

партії). Репресії щодо спонсорів зазвичай проявляються у завуальованій формі, наприклад, відкликання ліцензії підприємстві тощо.

Наприкінці квітня 2017 року була проведена операція, за результатами якої затримано 17 осіб із числа посадовців Агентства з державного фінансового контролю і боротьби з корупцією [3]. Це одразу викликало критичні міркування: це справді боротьба з корупцією чи боротьба силовиків між собою за сфери впливу? Те, що це одиничний випадок в історії сучасного Таджикистану, а також надання матеріалам справи одразу статусу секретності, є чи найпоказовішими маркерами реальної антикорупційної боротьби у Таджикистані.

Загалом для країн Центральної Азії, й Таджикистану зокрема, характерне співіснування офіційних правових та інституційних структур із паралельною мережею заступницьких зв'язків родинно-кланового і феодално-клієнтського характеру, які детермінують громадські та ділові стосунки [31]. «Через недосконалість законодавства, неправильну кадрову політику, відсутність громадського та парламентського контролю, рівень корупції поки що не знижується» [3]. Ефективність антикорупційної боротьби узалежнена від зміни поколінь – політична корупція піде на спад, якщо нові покоління виховуватимуться у відповідній плюралістичній культурі, яка нетолерує корупцію. Також успіх боротьби з політичною корупцією чи не найбільшою мірою залежить від політичної волі людей, які знаходяться при владі. У такій державі, як Таджикистан, усе вирішує політична воля першої особи, очільника держави, який в дусі традицій має бути прикладом співгромадянам.

Киргизстан. Новітні політологічні дослідження щодо Киргизстану свідчать про тенденцію доволі однобокого представлення цієї держави: або ж як «острівця демократії» у загалом авторитарній Центральній Азії, або ж як типовий приклад «держави, що не відбулася» [33], ураженої корупцією, беззаконням і нестабільністю. Видається, що сучасна Киргизька Республіка є тією пострадянською державою Центральної Азії, де спостерігається (хоч і хвилеподібно) порівняно найбільша активізація громадянського суспільства, кроки до демократичних перетворень. Утім, подекуди ці кроки – лише імітують справжній поступ, намір мінімізувати політичну корупцію, рух до прозорості влади.

У Киргизії третього тисячоліття відбулося дві «кольорові» революції, що нетипово для регіону – Тюльпанова (лютий – березень 2005 р.) і Посттюльпанова (квітень 2010 р.). Серед причин Тюльпанової революції – не лише соціально-економічні, а й авторитарно-кланове управління країною, корупція, сімейність (клан А. Акаєвих) тощо. Безпосереднім приводом до Тюльпанової революції була саме політична корупція під час парламентських виборів-2005: фальсифікації призвели до розподілу 90 % депутатських мандатів між прибічниками А. Акаєва (результати цих виборів були скасовані у судовому порядку). Результатом тривалого масового тиску громадськості на владу стала відставка А. Акаєва та проведення дострокових президентських виборів (липень 2005 р.), на яких переміг К. Бакієв. Та, на жаль, Тюльпанова революція не зумовила системних трансформацій країни, відбулася зміна лише владної верхівки та поступова узурпація влади новим кланом – Бакієвих. Серед характеристик цього етапу киргизької державності – сімейність, клановість, корупція, обмеження свободи слова, фактичне встановлення режиму одноосібної влади [9, с. 396]. Це призвело до масових виступів протесту у 2010 р. (Посттюльпанова революція), причина якої – у нереалізації завдань Тюльпанової революції. К. Бакієв невдовзі після обрання главою держави установив у країні режим одноосібної влади. За режиму Бакієва в країні посилювалися прояви усіх видів корупції, ще більше згорнулися громадянські права та політичні свободи [26, с. 306].

Згадані революційні події засвідчують нетипову для регіону Центральної Азії політичну динаміку Киргизької Республіки, коли революційним методом усувалися від влади родинно-кланові режими [19, с. 223]. І перший (А. Акаєв), і другий

(К. Бакієв) киргизькі президенти були звинувачені громадськістю в корупції та авторитаризмі. Втім, незважаючи на дві посткомуністичні революції, в Киргизії інтереси бізнесу, криміналітету та політики продовжували зближувалися, рівень корупції залишився надвисоким, справедливе правосуддя та верховенство права відсутні.

За рахунок зменшення повноважень президента (2010), розширення повноважень прем'єр-міністра (2016), влада намагалася безрезультатно позбутися уже традиційних клановості та кумівства. Так, киргизький парламентарій Ш. Айтматов вважає, що «Киргизія хотіла здійснити стрибок від кумівства до парламентаризму, але ця спроба виявилася невдалою. Парламентаризм у Киргизії має поверхневий характер» [1]. Не можна ігнорувати те, що корупцією уражені «практично усі сфери життєдіяльності Киргизстану», вона становить «реальну загрозу національній безпеці» [15, с. 5].

Український дослідник І. Миклашук констатує, що «хоча деякі механізми авторитарної політичної системи, такі, як мажоритарна система виборів депутатів парламенту зникли, зв'язок лідерів політичної еліти з населенням конкретних місцевостей залишається сильним, що посилює сімейно-клановий принцип. В умовах слабкої держави політичні та бізнес-еліти прагнуть розвинути сильні клієнтелістські відносини з населенням конкретних місцевостей (зазвичай, це рідні міста і села, а також виборчі округи), тим самим послаблюючи вплив формальних державних інститутів [19, с. 228]. Лише деякі «правила гри» після двох революцій видозмінилися: якщо раніше державні посади у структурах виконавчої влади і органах місцевого самоуправління займали родичі президента, то зараз їх займають рідні та близькі депутатів, чії партії входять у правлячу коаліцію [24].

Розквіту політичної корупції на найвищому рівні сприяло законодавче закріплення надзвичайних повноважень глави держави: уже в 1990 році інститут президента охоплював повноваження глави держави та глави виконавчої влади. Від прийняття у 1993 році першого Основного Закону незалежної Киргизької Республіки, «розвивається курс на посилення президентської влади», а «інститут президентства перетворюється на центр авторитарної влади, яка підпорядкувала собі усю систему державного управління» [4, с. 81]. Нормативно передбачений баланс гілок влади не запрацював: уже перший яскравий корупційний скандал із вивезенням золота до Швейцарії у 1993 році, за який парламент вирішив запитати у президента відповідно до своїх конституційних контрольних повноважень, завершився саморозпуском парламенту (1994 р.; фактично це був розпуск, зрежисований президентом А. Акаєвим) [22]. Після референдуму-1996 повноваження президента розширилися ще більше, натомість роль парламенту знижувалася. Усі конституційні зміни (1994, 1996, 1998, 2003 рр.) періоду президенства А. Акаєва зумовили встановлення авторитарного режиму, поваленого в 2005 році.

У роки президенства К. Бакієва був прийнята нова редакція Основного Закону (2007), за якою главою держави було фактично узурповано державну владу; сформована суперпрезидентська форма правління, за якої неформальні інститути управління («сім'я») стояли вище державних інституцій [4, с. 81]. Саме політична корупція, непотизм, клановість, криміналізація стали невід'ємними характеристиками режиму К. Бакієва. Це і призвело до Посттюльпанової революції-2010. Загалом за перших двох президентів Киргизії задля розширення повноважень президента було проведено 5 референдумів і 8 ревізій конституції [22].

Звичайно ж, найважливішим є питання про вплив двох посттоталітарних революцій на рівень політичної корупції у Киргизії. В оцінках результатів звучать зазвичай песимістичні характеристики [38]. Громадянське суспільство, попри дві революції, залишається слабким; партії не зуміли стати ідеологічно зрілими об'єднаннями громадян, а залишаються партіями окремих особистостей. Окрім цього система виборів передбачає закриті партійні списки, коли відбір депутатів

здійснює партійне керівництво, а не виборці; це призводить до використання партійним істеблішментом партій як патронажних мереж. Ситуація з корупцією в Киргизії за останні роки не покращилася: груп, які змагаються за політичну владу між собою, стало більше, антикорупційні справи мають політизований характер тощо [38]. Аналітик Ш. Джураєв звертає увагу, що партії і сьогодні продовжують залишатися фасадом, озвучуючи сіюхвилинний порядок денний і виступаючи тінню різних неполітичних гравців, найперше олігархів. Корупція не впливає на правила гри, вона і становить ці правила взаємин між громадянами та чиновниками [34].

Під час президентства А. Атамбаєва (з 2011 р.) відбулося кілька арештів політиків високого рівня (наприклад, М. Мирзакматов, колишній мер міста Ош, якого називали «ханом Оша»), був засуджений до 7 років ув'язнення, але зумів утекти з країни). Арешти мають випадковий характер, корупція глибоко укорінилася у киргизькій політиці. «Політичне ядро Киргизстану все ще дуже подібне до часів Бакієва та Акаєва. Президент країни може бути заміщений, але більшість членів парламенту та урядовців залишаються на тих самих позиціях, і відносини між злочинцями та політиками зберігаються» [32]. Слабкі державні інститути, корумповані державці, присутність інтересів кримінальних структур у державному апараті та політична нестабільність залишаються проблемами Киргизії.

Казахстан. Із-поміж країн Центральної Азії, які здобули незалежність після розпаду СРСР, особливе місце займає Казахстан. Його називають державою «невиконаних обіцянок», яка «у пастці між західним плюралізмом та азійською автократією» [23]. Як і для інших держав регіону, для Казахстану притаманна жорстка президентська вертикаль та її превалювання над іншими секторами влади. Це свідчить про авторитарний характер політичної системи. Дослідники підкреслюють, що влада першого (з 1990 року) і єдиного на сьогодні глави казахської держави Н. Назарбаєва «має ознаки персонального авторитаризму зі сильним династичним ухилом» [16, с. 265]. У Казахстані відбулося «піднесення інституту президента над традиційними гілками влади» [13]. «Лідер нації» не може бути переслідуваний (як і його сім'я) на території Казахстану, він, вочевидь, збереже свій вплив на політичне життя країни і після завершення виконання президентських функцій.

У порівнянні з іншими державами Центральної Азії, у Казахстані присутній м'який центристський авторитаризм [16, с. 265–266; 30, с. 24]. Ю. Нисевич політичний режим Казахстану відносить до персоналістського (Н. Назарбаєв) типу неоавторитарних режимів (автократичні режими нового типу, авторитарно-клептократичні режими), особливістю якого є взаємозв'язок примусу та корупції. «Відбувається корупційне захоплення держави правлячими політико-економічними угрупованнями, які приватизують публічну владу та використовують усі її владно-примусові повноваження й адміністративні ресурси для досягнення своїх корисливих цілей» [21, с. 108, 111]. У державі з таким режимом політична (як і економічна) корупція набуває системного характеру, стає ключовим механізмом, витісняючи транспарентну, добросовісну конкуренцію політичних акторів. Бізнес проникає у владу, політична та бізнес-еліти суміщаються, законодавчо звужуються можливості для легальної діяльності опозиції, створюються нерівні можливості для учасників електорального процесу, інформаційно-комунікаційні ресурси дедалі жорсткіше контролюються.

Казахстан є висококорумпованою державою неоавторитарного типу: корупція є основним механізмом її функціонування. Доказом цього слугують, наприклад, й аутсайдерські у світовому масштабі позиції Казахстану у щорічному рейтингу держав за рівнем сприйняття корупції.

Найперше звернемося до історичних першопричин появи політичної корупції у Казахстані. Корупція характерна усім етапам еволюції казахської державності

– ханського, імперського (російського), радянського, новітнього суверенного. На кожному етапі у міжособистісних і міжгрупових стосунках помітну роль відігравали неформальні контакти та зв'язки. Це визначало правила гри в цьому соціумі. Така традиція сягає корінням ще середніх віків, а перші її прояви можна вбачати у звичаєвому праві казахів (адате) [27, с. 125]. Упродовж багатьох століть (як до приєднання до Російської імперії, так і після нього) корупція існувала у відкритих легальних формах, що проявлялося у регулярних повинностях представникам знаті, їх обдаровування. Історик С. Зіманов наводить такий факт: «...у 1855 р. казахи роду Берш і Адай (Внутрішня орда) звернулися до органів місцевої влади з груповим листом про зловживання султана Кучангалія Шигаєва – керуючого першою приморською частиною. У ньому вони питали, що “[...] якщо ординці, які мають тяжбу, являться до Шигаєва з грішми, то скарги їх він розбирає швидко. Якщо ж інколи казахи приходять без подарунків, то він не лише не розглядає їх скарги, а навіть на показується їм”, а також він “продавав старшинські посади, за які брав по 100 і по 200 рублів сріблом”» [11, с. 191].

Власне політична корупція виросла з побутової, причинами котрої, у свою чергу, було «поглиблення соціального і майнового розшарування в суспільстві, жорстка ієрархія між багатими й бідними, трайбалізм і патріархальність, які виховували психологію чиношанування» [27, с. 130]. Л. Тінков, аналізуючи політичну корупцію, звертає увагу, що «в Казахстані корупція базується на розподільно-кланових відносинах, оскільки в цій країні тіньова економіка виникла в результаті перерозподілу фінансових та інших ресурсів в інтересах певних груп і кланів. Специфіка Казахстану полягає у тому, що діяльність політиків регламентують не нормативно-правові акти, а система неофіційних відносин, за якої тіньова економіка доповнює тіньову політику. Відповідно політична корупція в Казахстані має такі форми: комісійні за підписання великих контрактів, відмивання коштів за кордоном, видача дозволів на проведення банківських операцій із бюджетними коштами, надання кредитів, пільгових експортних квот, призначення на високооплачувані посади в системі державного управління. Основними кримінально-карними формами прояву політичної корупції в Казахстані є давання хабара та його отримання, а також підкуп суб'єктів політики при здійсненні ними виборчих прав» [28, с. 11].

Політична корупція у Казахстані є об'єктом регулярного моніторингу, який проводить Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) у межах Стамбульського плану дій із боротьби проти корупції. Зокрема, проблемі політичної корупції було приділена увага в ході Першого (2004), Другого (2011) та Третього (2016) раундів моніторингу. Найперше Казахстану було рекомендовано: 1) забезпечити максимальну громадську підзвітність тих органів, які у свою чергу контролюють фінансування політичних партій, кандидатів на виборні посади; 2) уможливити максимально незалежний контроль за процесами фінансування, у т. ч. за витратами коштів, які йдуть від держави. Незалежний фінансовий контроль має стосуватися й приватних пожертв, щоб запобігти надмірному впливу зацікавлених осіб, їх груп на політику держави та місцевих органів влади; 3) забезпечити доступ кожного громадянина до інформації про спонсорів партій і кандидатів, а також розміру їх пожертви. До 2007 року Казахстан частково виконав ці рекомендації.

Але проблему фінансування партій не можна розглядати відірвано від ситуації домінування в Казахстані однієї політичної сили – пропрезидентської партії «Нур Отан» (наприклад, вона набрала у 2004 р. – 67,5 %, 2007 – 88,41%, 2012 – 80,99 %; 2016 – 82,15% голосів виборців при формуванні нижньої палати парламенту (Мажилісу)). Таке однопартійне домінування зводить до мінімуму можливості для політичної конкуренції й фактично сприяє політичній корупції, адже практично відсутній взаємний контроль політичних акторів, й окрім цього можливе змішування дер-

жавних і партійних функцій. Також у законодавстві Казахстану є низка стримуючих для розвитку багатопартійності норм, як-от: надмірні вимоги при заснуванні партії, численні підстави для відмови у реєстрації, широкі основи для ліквідації тощо. Зауважимо: рівність партій перед законом у Казахстані є доволі декларативною. У 2009 році на виконання вимог, які випливали з членства Казахстану в ОБСЄ, у законодавство про політичні партії та вибори було внесено зміни, але вони були реакцією лише на частину висловлених цією організацією рекомендацій.

Для Казахстану характерна низка проблем щодо фінансування партій. «Рівень тіншового фінансування казахських політичних партій доходить до 70–80 %. У той час як рівень тіншової економіки становить близько 30 %» [6, с. 4]. Під час виборчих кампаній типовими порушеннями є «фінансування виборчої кампанії в обхід виборчих фондів кандидатів «чорною готівкою»; надходження ресурсів зі заборонених законом джерел; перевищення лімітів виборчих фондів; фінансування виборчої кампанії з бюджету органів влади різних рівнів, резервних фондів депутатів [...] і т. д.» [6, с. 6]. Відповідний Закон «Про політичні партії» не визначає максимальний розмір пожертви від однієї особи. Та й саме поняття «пожертва» не унормоване, тобто не передбачено, що окрім фінансів матеріальною підтримки треба уважати надані партії послуги, знижки тощо [7]. У 2009 році згаданий акт був доповнений нормою про пряме державне фінансування статутної діяльності партій із республіканського бюджету – це стосувалося партій, представлених у нижній палаті парламенту. Безумовно, поява цієї норми відповідає сучасним демократичним тенденціям, адже сприяє зниженню ризику корупційного впливу на політичну систему держави. Але у випадку Казахстану таке фінансування обмежене лише кількома партіями, які подолали високий (7 %) прохідний бар'єр: за результатом виборів-2016 це лише три партії (пропрезидентська «Нур Отан», Демократична партія Казахстану «Ак жол», Комуністична народна партія Казахстану). Це дуже знижує позитивний ефект від запровадження норми про державне фінансування партій. Тому залишається актуальною потреба перегляду законодавства щодо бюджетного фінансування партій, які не пройшли до парламенту, але все ж набрали кілька відсотків голосів (ОЕСР пропонує 2–3 % [29]).

У 2014 році була прийнята Антикорупційна стратегія Республіки Казахстан на 2015–2025 роки [2]. У ній не виділена політична корупція як окремий вид; радше говориться про бюрократичну корупцію, хоч такий термін теж не вживається. Загалом документ має описовий, декларативний характер, чіткої конкретики у ньому не представлено. Втім, цим «грішать» більшість сучасних стратегій. Акцентовано, що стратегія урахує положення партії «Нур Отан» із протидії корупції на 2015–2025 роки; цим вкотре акцентовано на визначальній ролі однієї, пропрезидентської, партії. У стратегії (п. 4.2), що безумовно позитивно, акцентовано на необхідності запровадження громадського контролю як механізму профілактики корупції, а також забезпечення вільного доступу громадськості до публічної інформації.

Самі казахи в опитуваннях громадської думки висловлюють припущення, що їх своєрідна ментальність і широке розповсюдження родинних зв'язків є реплікаторами тіншових практик (тут мова йде радше не про політичну, а бюрократичну корупцію). У nepотизмі та фаворитизмі на догоду «своїм» не вбачається порушення правил, які регламентують публічну сферу. Навпаки, у цьому вбачається гуманізм, «людське» обличчя чиновника, політика, який цінує прихильність близьких і завше готовий підтримати їх своїми зв'язками та впливом. Тобто, для казахів відсутнє розуміння того, що у таких відносинах є замаскована корупційна компонента, що призводить до протиставлення інтересів учасників таких відносин із устремліннями інших членів спільноти. Т. Татубаєв уважає, що саме так виникла й укріпилася кланова культура зі взаємною порукою, котра є перешкодою для прогресивних змін [27, с. 130]. Ця культура освячена традицією та є легітимною

у масовій свідомості казахів. Тому й не сприймається за соціальний виклик, протиправну дію; застосування санкцій до тих, хто вдається до таких корупційних практик, навіть не припускається.

Підсумовуючи, констатуємо надвисокий рівень корупції в усіх країнах Центральної Азії за персоналістського типу неоавторитаризму в Казахстані (режим Н. Назарбаєва), Таджикистані (режим Е. Рахмона), Туркменістані (режим С. Ниязова і його політичного спадкоємця Г. Бердимухамедова), Узбекистані (режим І. Карімова), а також корпоративного типу режиму в Киргизстані (режим родових кланів). Розмах політичної корупції є загрозливий для поступального розвитку цих держав. Чинниками, які сприяють корупційним практикам у цих країнах, є: слабкість громадянського суспільства та наступ неоавторитарних держав на його інституції; відсутність громадського контролю та підзвітності політиків; міцність кланових традицій; декларативне інсталювання елементів демократії, узалежненість ключових політичних рішень від глави держави та ін.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Антикрупционная стратегия Республики Казахстан на 2015–2025 годы. – URL: <http://kyzmet.gov.kz/ru/kategorii/antikorrupcionnaya-strategiya-respubliki-kazahstan-na-2015-2025-gody> (Дата обращения: 25.06.2017).
2. Аресты коррупционеров в РТ – борьба со взятками или разборки силовиков. – URL: <http://ru.sputnik-tj.com/analytics/20170426/1022167288/borba-s-korruptsiey-aresty-chinovniki-reformy-tadzhikistan.html> <http://ru.sputnik-tj.com/analytics/20170426/1022167288/borba-s-korruptsiey-aresty-chinovniki-reformy-tadzhikistan.html> (Дата обращения: 19.06.2017).
3. Аширов Ж. Государственно-политический режим в Кыргызской Республике и этапы становления института президента // Вестник Южно-Уральского гос. ун-та. – Сер. «Право», 2017, Т. 17, № 1, С. 80–85.
4. Борьба с коррупцией в Восточной Европе и Центральной Азии. Стамбульский план по борьбе с коррупцией: достижения и проблемы. – URL: <https://www.oecd.org/corruption/acp/resources/41603502.pdf> (Дата обращения: 19.06.2017).
5. Вопросы прозрачности деятельности политических партий и их взаимодействия с институтами власти, бизнеса и общества. Казахстанский и зарубежный опыт. – Алматы: ОФ «Транспаренси Казахстан», Фонд им. Ф. Эберта, Изд. центр ОФППИ «Интерлигал», 2004. – 68 с.
6. Второй раунд мониторинга. Казахстан. Отчет о мониторинге (2011). – URL: <https://www.zakon.kz/4468420-vtorojj-raund-monitoringa.-kazakhstan.html> (Дата обращения: 01.07.2017).
7. Давлат Н.: «Таджикистан: Коррупция решает все». – URL: http://cabar.asia/ru/nurali-davlat-tadzhikistan-korrupciya-reshaet-vse/?upm_export=pdf (Дата обращения: 11.06.2017).
8. Демічева А. Тюльпанова революція // Новітня політична лексика (неологізми, окаціоналізми та інші новотвори) / за заг. ред. Н. М. Хоми. – Львів : Новий Світ-2000, 2015. – 492 с.
9. Закон Республики Таджикистан «Про політичні партії». – URL: <http://www.parliament.am/library/Political%20parties/tatjikistan.pdf> (Дата обращения: 29.06.2017).
10. Зиманов С. З. Общественный строй казахов первой половины XIX века. – Алма-Ата: АН КазССР, 1958. – 293 с.
11. Интернет в Таджикистане на одном уровне с Камбоджей и Лаосом. – URL: <http://sptnkne.ws/dS2W> (Дата обращения: 28.06.2017).
12. Кармазіна М. С. Президентство: український варіант – ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. – К. : Бланк-Прес, 2007. – 365 с.
13. Конвенція Організації Об'єднаних націй проти корупції // Відомості Верховної Ради України, 2007, № 49.
14. Кыргызстан. Политика и экономика: материалы и документы: Вып. 1. Проблемы борьбы с коррупцией в Кыргызстане / Сост. М. Н. Омаров, Д. К. Сагынбаев, Ж. З. Исакова. – Бишкек : Фонд им. Ф. Эберта, 2004. – 314 с.
15. Ляшенко Т. Політичні режими країн Центральної Азії: нестійка рівновага // Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2011, № 4 (54), С. 264–274.

16. Макаренко Т. Центральна Азія: де зіткнулися сила, політика і економіка. – URL: http://www.nato.int/docu/review/2009/Asia/central_asian_geopolitics/UK/index.htm (Дата звернення: 28.06.2017).
17. Мамадазимов А., Куватова А. Регулирование деятельности политических партий и участие женщин в политической жизни в Таджикистане. – Душанбе. – 2011. – URL: <http://www.osce.org/ru/odihr/87109?download=true> (Дата обращения: 30.06.2017).
18. Миклашук І. М. Конфліктний потенціал у Киргизькій Республіці: сутність та перспективи виходу з кризи // Актуальні проблеми всесвітньої історії: аксіологічні та культурно-історичні засади державотворення. – 2013. – С. 223–229.
19. Науразова Э. А. Причины, формы и последствия политической коррупции в Таджикистане // Экономика. Бизнес. Информатика, 2017, № 1. – URL: <https://internetnauka.com/index.php/journal/article/view/177> (Дата обращения: 30.06.2017).
20. Нисневич Ю. Современный авторитаризм и коррупция // Мировая экономика и международные отношения, 2017, Т. 61, № 1, 108–120.
21. Обращение президента Р. Отунбаевой Жогорку Кенешу Кыргызстана. – URL: <http://kyrgyzembassy.ru/?p=5958#.WVCw8OvyjIU> (Дата обращения: 02.07.2017).
22. Олкотт М. Б. Второй шанс Центральной Азии. – Москва; Вашингтон, 2005. – 487 с.
23. Партии власти раздают должности своим родственникам. – URL: http://rus.azattyk.org/content/kyrgyzstan_respublic/24524924.html (Дата обращения: 22.06.2017).
24. Проникновение интернета в Центральной Азии: от 19% в Таджикистане до 73% в Казахстане. – URL: <https://digital.report/pronikновение-interneta-v-tsentralnoy-azii-ot-19-v-tadzhikistane-do-73-v-kazahstane/> (Дата обращения: 23.06.2017).
25. Романюк О. Посттоталитарна революція Новітня політична лексика (неологізми, оказіоналізми та інші новотвори) / за заг. ред. Н. М. Хоми. – Львів : Новий Світ-2000, 2015. – С. 306–307.
26. Татубаев Т. М. Национальные традиции, обычаи и правила противодействия «коррупционерам» в истории Республики Казахстан // Социум и власть, 2017, № 1 (63), С. 125–131.
27. Тіньков А. Л. Запобігання і протидія політичній корупції в системі державного управління України : автореф. дис. ... канд. н. з держ. упр. : 25.00.02 – Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2013. – 20 с.
28. Третий раунд мониторинга. Казахстан. Промежуточный отчет (2016). – URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:YSVaoq6Fp4UJ:kyzmet.gov.kz/sites/default/files/pages/promezhutochnyy_otchet_oesr.doc+&cd=6&hl=uk&ct=clnk&gl=ua (Дата обращения: 24.06.2017).
29. Труевцев К. Центральная Азия: модели политической легитимации // Центральная Азия и Кавказ, 2007, № 2, С. 19–34.
30. Центральна Азія: Як запобігати і протидіяти корупції? – URL: <http://ua.odfoundation.eu/d/3981,centralna-aziya-yak-zapobigati-i-protidiyati-korupciyi> (Дата обращения: 25.06.2017).
31. Collado R. E. Corruption & Revolution: The Coming Turmoil in Kyrgyzstan. – URL: <https://www.geopoliticalmonitor.com/corruption-revolution-the-coming-turmoil-in-kyrgyzstan/> (Accessed: 27.06.2017).
32. Engvall J. Why Are Public Offices Sold in Kyrgyzstan? // Kyrgyzstan beyond «Democracy Island» and «Failing State»: Social and Political Changes in a Post-Soviet Society (Contemporary Central Asia: Societies, Politics, and Cultures). – Lexington Books, 2015. – 288 p.
33. Juraev S. The Evolving Role of Political Parties in Kyrgyz Politics // Kyrgyzstan beyond «Democracy Island» and «Failing State»: Social and Political Changes in a Post-Soviet Society (Contemporary Central Asia: Societies, Politics, and Cultures). – Lexington Books, 2015. – 288 p.
34. Tajikistan: Clampdown on civil society. – URL: <https://www.fidh.org/en/issues/human-rights-defenders/tajikistan-clampdown-on-civil-society> (Accessed: 27.06.2017).
35. Transparency International: Коррупция в Таджикистане носит систематический характер. – URL: <http://rus.ozodi.org/a/27514222.html> (Дата обращения: 29.06.2017).
36. Walecki M. Practical Solution for Spending Limits / Political Finance Regulation: The Global Experience ; Eds. M. Ohman and H. Zainulbhai. – IFES, 2009.

37. 25 лет независимой Киргизии: пробуксовка. – URL: <http://carnegie.ru/2016/08/24/ru-pub-64372> (Дата обращения: 02.07.2017).

REFERENCES:

1. Antikorruptsionnaya strategiya Respubliki Kazakhstan na 2015–2025 gody [Anti-corruption strategy of Kazakhstan for 2015-2025 years]. – URL: <http://kyzmet.gov.kz/ru/kategorii/antikorrupcionnaya-strategiya-respubliki-kazahstan-na-2015-2025-gody> (Accessed: 25.06.2017).
2. Aresty korruptsiionerov v RT – bor’ba so vzyatkami ili razborki silovikov [The arrests of corrupt officials in the RT – bribery or disassembly of the security forces]. – URL: <http://ru.sputnik-tj.com/analytics/20170426/1022167288/borba-s-korrupciyey-aresty-chinovniki-reformy-tadzhikistan.html><http://ru.sputnik-tj.com/analytics/20170426/1022167288/borba-s-korrupciyey-aresty-chinovniki-reformy-tadzhikistan.html> (Accessed: 19.06.2017).
3. Ashirov Zh. Gosudarstvenno-politicheskiy rezhim v Kyrgyzskoy Respublike i etapy stanovleniya instituta prezidenta [State-political regime in the Kyrgyz Republic and the stages of formation of Institute of the President] // Vestnik Yuzhno-Ural’skogo gos. un-ta. – Ser. «Pravo», 2017, T. 17, № 1, S. 80–85.
4. Bor’ba s korrupciyey v Vostochnoy Evrope i Tsentral’noy Azii. Stambul’skiy plan po bor’be s korrupciyey: dostizheniya i problem [Fighting corruption in Eastern Europe and Central Asia. Istanbul plan for the fight against corruption: achievements and challenges]. – URL: <https://www.oecd.org/corruption/acn/resources/41603502.pdf> (Accessed: 19.06.2017).
5. Voprosy prozrachnosti deyatel’nosti politicheskikh partiy i ikh vzaimodeystviya s institutami vlasti, biznesa i obshchestva. Kazakhstanskiy i zarubezhnyy opyt [The transparency of the activities of political parties and their interaction with institutions of government, business and society. Kazakhstan and foreign experience]. – Almaty: OF «Transparensi Kazakhstan», Fond im. F. Eberta, Izd. tsentr OFPPI «Interligal», 2004. – 68 s.
6. Vtoroy raund monitoringa. Kazakhstan. Otchet o monitoringe (2011) [The second round of monitoring. Kazakhstan. Monitoring report (2011)]. – URL: <https://www.zakon.kz/4468420-vtorojj-raund-monitoringa.-kazakhstan.html> (Accessed: 01.07.2017).
7. Davlat N.: «Tadzhikistan: Korruptsiya reshaet vse» [«Tajikistan: Corruption solves everything»]. – URL: http://cabar.asia/ru/nurali-davlat-tadzhikistan-korrupciya-reshaet-vse/?upm_export=pdf (Accessed: 11.06.2017).
8. Demicheva A. Tiulpanova revoliutsiia [Tulip revolution] // Novitnia politychna leksyka (neolohizmy, okazionalizmy ta inshi novotvory) / za zah. red. N. M. Khomy. – Lviv : Novyi Svit-2000, 2015. – 492 s.
9. Zakon Respubliki Tadzhikistan «Pro politychni partii» [The law of the Republic of Tajikistan «On political parties»]. – URL: <http://www.parliament.am/library/Political%20parties/tajikistan.pdf> (Accessed: 29.06.2017).
10. Zimanov S. Z. Obshchestvennyy stroy kazakhov pervoy poloviny XIX veka [The social system of Kazakhs in the first half of the XIX century]. – Alma-Ata: AN KazSSR, 1958. – 293 s.
11. Internet v Tadzhikistane na odnom urovne s Kambodzhey i Laosom [Internet in Tajikistan on the same level with Cambodia and Laos]. – URL: <http://sptnkne.ws/dS2W> (Accessed: 28.06.2017).
12. Karmazina M. S. Prezydenstvo: ukrainskyi variant [Presidency: Ukrainian version] – IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. – K. : Blank-Pres, 2007. – 365 s.
13. Konventsiia Orhanizatsii Obiednanykh natsii proty korupcii [The Convention of United Nations against corruption] // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 2007, № 49.
14. Kyrgyzstan. Politika i ekonomika: materialy i dokumenty: Vyp. 1. Problemy bor’by s korrupciyey v Kyrgyzstane [Kyrgyzstan. Politics and Economics: materials and documents: Vol. 1. Problems of fighting corruption in Kyrgyzstan] / Sost. M. N. Omarov, D. K. Sagynbaev, Zh. Z. Isakova. – Bishkek : Fond im. F. Eberta, 2004. – 314 s.
15. Lyashenko T. Politychni rehymy krain Tsentralnoi Azii: nestiika rivnovaha [Political regimes in Central Asia: a delicate balance] // Naukovi zapysky IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy, 2011, № 4 (54), S. 264–274.
16. Makarenko T. Tsentralna Aziia: de zitknulyisia syla, polityka i ekonomika [Central Asia: where he faced the power, politics, and Economics]. – URL: http://www.nato.int/docu/review/2009/Asia/central_asian_geopolitics/UK/index.htm (Accessed: 28.06.2017).
17. Mamadazimov A., Kuvatova A. Regulirovanie deyatel’nosti politicheskikh partiy i

uchastie zhenshchin v politicheskoy zhizni v Tadjikistane [Regulation of activities of political parties and women's participation in political life in Tajikistan]. – Dushanbe. – 2011. – URL: <http://www.osce.org/ru/odihr/87109?download=true> (Data obrashcheniya: 30.06.2017).

18. Myklashchuk I. M. Konfliktnyi potentsial u Kyrghyzkii Respublitsi: sutnist ta perspektivy vykhodu z kryzy [The potential for Conflict in the Kyrgyz Republic: the nature and perspectives of exit from the crisis] // Aktualni problemy vsesvitnoi istorii: aksiolohichni ta kulturno-istorychni zasady derzhavotvorennya, 2013, С. 223–229

19. Naurazova E. A. Prichiny, formy i posledstviya politicheskoy korruptsii v Tadjikistane [Causes, forms and consequences of political corruption in Tajikistan] // Ekonomika. Biznes. Informatika, 2017, № 1. – URL: <https://internetnauka.com/index.php/journal/article/view/177> (Accessed: 30.06.2017).

20. Nisnevich Yu. Covremennyy avtoritarizm i korruptsiya [Modern authoritarianism and corruption] // Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya, 2017, T. 61, № 1, 108–120.

21. Obrashchenie prezidenta R. Otunbaevoy Zhogorku Keneshu Kyrgyzstana [The appeal of President Otunbayeva to the Parliament of Kyrgyzstan]. – URL: <http://kyrgyzembassy.ru/?p=5958#.WVCw8OvyjIU> (Accessed: 02.07.2017).

22. Olcott M. B. Vtoroy shans Tsentral'noy Azii [Second chance Central Asia]. – Moskva; Vashington, 2005. – 487 s.

23. Partii vlasti razdayut dolzhnosti svoim rodstvennikam [The party in power handing out positions to relatives]. – URL: http://rus.azattyk.org/content/kyrgyzstan_republic/24524924.html (Accessed: 22.06.2017).

24. Proniknovenie interneta v Tsentral'noy Azii: ot 19% v Tadjikistane do 73% v Kazakhstane [Internet penetration in Central Asia: from 19% in Tajikistan to 73% in Kazakhstan]. – URL: <https://digital.report/proniknovenie-interneta-v-tsentralnoy-azii-ot-19-v-tadjikistane-do-73-v-kazahstane/> (Accessed: 23.06.2017).

25. Romaniuk O. Posttiulpanova revoliutsiia Novitnia politychna leksyka (neolohizmy, okazionalizmy ta inshi novotvory) [Posttylyakov revolution Latest political vocabulary (neologisms, okazalsya and other tumors)] / za zah. red. N. M. Khomy. – Lviv : Novyi Svit-2000, 2015. – S. 306–307

26. Tatubaev T. M. Natsional'nye traditsii, obychai i pravila protivodeystviya «korruptsiioneram» v istorii Respubliki Kazakhstan [National traditions, customs and rules of combating the «corrupt» in the history of the Republic of Kazakhstan] // Cotsium i vlast', 2017, № 1 (63), S. 125–131.

27. Tinkov A. L. Zapobihannia i protydiia politychnii koruptsii v systemi derzhavnoho upravlinnia Ukrainy [Prevention and counteraction of political corruption in the state administration system of Ukraine]: avtoref. dys. ... kand. n. z derzh. upr. : 25.00.02 – Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy. – K., 2013. – 20 c.

28. Tretiy raund monitoringa. Kazakhstan. Promezhutochnyy otchet (2016) [The third round of monitoring. Kazakhstan. Interim report (2016)]. – URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:YSVaoq6Fp4UJ:kyzmet.gov.kz/sites/default/files/pages/promezhutochnyy_otchet_oesr.doc+&cd=6&hl=uk&ct=clnk&gl=ua (Accessed: 24.06.2017).

29. Truevtsev K. Tsentral'naya Aziya: modeli politicheskoy legitimatsii [Central Asia: models of political legitimation] // Tsentral'naya Aziya i Kavkaz, 2007, № 2, S. 19–34.

30. Tsentralna Aziia: Yak zapobihaty i protydiaty koruptsii? [Central Asia: How to prevent and counteract corruption?] – URL: <http://ua.odfoundation.eu/d/3981,centralna-aziya-yak-zapobigati-i-protidyati-korupciyi> (Accessed: 25.06.2017).

31. Collado R. E. Corruption & Revolution: The Coming Turmoil in Kyrgyzstan. – URL: <https://www.geopoliticalmonitor.com/corruption-revolution-the-coming-turmoil-in-kyrgyzstan/> (Accessed: 27.06.2017).

32. Engvall J. Why Are Public Offices Sold in Kyrgyzstan? // Kyrgyzstan beyond «Democracy Island» and «Failing State»: Social and Political Changes in a Post-Soviet Society (Contemporary Central Asia: Societies, Politics, and Cultures). – Lexington Books, 2015. – 288 r.

33. Juraev S. The Evolving Role of Political Parties in Kyrgyz Politics // Kyrgyzstan beyond «Democracy Island» and «Failing State»: Social and Political Changes in a Post-Soviet Society (Contemporary Central Asia: Societies, Politics, and Cultures). – Lexington Books, 2015. – 288 r.

34. Tajikistan: Clampdown on civil society. – URL: <https://www.fidh.org/en/issues/human-rights-defenders/tajikistan-clampdown-on-civil-society> (Accessed: 27.06.2017).
35. Transparency International: Korruptsiya v Tadzhikestane nosit sistematcheskiy kharakter [Transparency International: Corruption in Tajikistan is systematic]. – URL: <http://rus.ozodi.org/a/27514222.html> (Accessed: 29.06.2017).
36. Walecki M. Practical Solution for Spending Limits / Political Finance Regulation: The Global Experience ; Eds. M. Ohman and H. Zainulbhai. – IFES, 2009.
37. 25 let nezavisimoy Kirgizii: probuksovka [25 years of independent Kyrgyzstan: the slip.] – URL: <http://carnegie.ru/2016/08/24/ru-pub-64372> (Accessed: 02.07.2017).

Кушнарєв И. В., кандидат юридических наук, докторант отдела правовых проблем политологии Института государства и права им. В. М. Корєцкого (Киев, Украина), E-mail: polit@ln.ua

Политическая коррупция в условиях неоавторитаризма государств Центральной Азии (пример Казахстана, Киргизстана и Таджикистана).

Аннотация. Статья раскрывает влияние новейших недемократических режимов (неоавторитарных) на интенсивность коррупционных практик в политике. Проявления политической коррупции исследовано на примере трех центрально-азиатских государств – Казахстана, Кыргызстана, Таджикистана.

Ключевые слова: политическая коррупция, неоавторитаризм, Центральная Азия, Казахстан, Кыргызстан, Таджикистан.

Kushnarev I. V., Doctor of Law, postdoctoral student of the Legal Problems of Political Science Department of the V. M. Koretsky Institute of State and Law of National Academy of Sciences of Ukraine, E-mail: polit@ln.ua

Political corruption in the conditions of neo-authoritarian regimes of Central Asia (the example of Kazakhstan, Kyrgyzstan and Tajikistan).

Abstract. The article studies the influence of the newest undemocratic (neo-authoritarian) regimes on the intensity of corruption practice in politics. It states that the current trend is the emergence of undemocratic regimes of a new type (neo-authoritarian), which are characterized by the dynamic interconnection of coercion and corruption, which lead to corruptive seizure of power. It is noteworthy that such regimes have arisen in the states that had overthrown the totalitarian (authoritarian) regime, but have not formed a democracy (as expected in the framework of democratic transit). Instead they have created a specific system of methods of exercising powers, which is not strictly authoritarian, but at the same time it does not conform to the standards of democracy. Such states with neo-authoritarian regimes include, among others, the sovereign states of former USSR in the Central Asian region (Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Uzbekistan and Turkmenistan). Their example reveals how the type of political regime affects the level of political corruption and whether such states are able to reduce the manifestations of these unlawful actions or whether the anti-corruption strategies and declarations are nothing more than just populist instruments.

The author states that the level of corruption is extremely high in all the states of Central Asia, which have personalist neo-authoritarian regimes: Kazakhstan (N. Nazarbayev's regime since 1991), Tajikistan (E. Rahmon's regime since 1994), Turkmenistan (S. Niyazov's regime in 1990-2006 and his political successor G. Berdimuhamedov's since 2007), Uzbekistan (I. Karimov's regime in 1990-2016), as well as in Kyrgyzstan, which has corporative type of regime (the regime of clan tribes).

The author concludes that political corruption in the states of Central Asia has become profound and systematic. Its scale is defined as a threat to the progressive development of the states of this region. The article draws attention to the set of factors contributing to the corrupt practices in politics, which include: the weakness of civil society and the offensive of neo-authoritarian governments against its institutions; lack of public control and accountability of politicians; strong clan traditions; declarative installation of some elements of democracy; dependence of the key political decisions on the head of state etc.

Keywords: political corruption, neo-authoritarian regime, Central Asia, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan.